

بهار علوم دینی و انسانی

مؤلف

محمد سالاری

سرشناسه: سالاری، محمد، ۱۳۴۶-

عنوان و نام پدیدآور: بهار و رهنمودهای انسانی و دینی / مؤلف محمد سالاری.

مشخصات نشر: قم: انتشارات اسماعیلیان، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۷۲ ص.

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: بهار، محمدتقی، ۱۲۶۵-۱۳۳۰-- نقد و تفسیر

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد

موضوع: -- Persian poetry and criticism--History of the century

رده‌بندی ده: ۷۹۶۹/س ۲ ب ۹ ۱۳۹۷

ردیف دیوید: ۶۲۰۹/۱۵۸

شماره ثبت‌شناسی: ۵۰۹۱۵۴۱

انتشارات اسماعیلیان
هم: خیابان مطهر
میدان ۲۵ آذر
تلفن: ۰۲۵-۳۲۲۳۳۳۳۳

بهار و رهنمودهای انسانی و دینی

مؤلف: محمد سالاری

ناشر: انتشارات اسماعیلیان

سال و نوبت چاپ: بهار ۱۳۹۷/اول

شمارگان: ۱۰۰۰

طرح جلد: یونس دهقانی

حروفچینی: ایمان سالاری

صفحه‌آرایی: پرستو امیری

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۳۹۷-۸۳-۵

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

چاپخانه: نینوا

ناظر چاپ و نماینده انتشارات در هرمزگان: سهراب سعیدی. تلفن: ۰۹۳۳۹۰۱۵۴۵۵

سپاس‌گزاری

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ

همتم بدرقه راه کن ای طایر قدس که درازست ره مقصد و من نوسفرم
نخست او را سپاس می‌گویم که عنایت خویش را از من دریغ نداشت تا در رسیدن به
پله‌های برتر دانش امید گام برداشتن داشته باشم. اکنون که به یاری خداوند متعال توفیق
نوین این کتاب را یافته‌ام، بر خود لازم می‌دانم که به مصداق کلام گوهریار حضرت
علی (ع) که می‌فرمایند: «هر کس به من کلمه‌ای بیاموزد، مرا بنده خویش ساخته است». از
تمام عزیزانی که نویسنده را در این مهم یاری کرده و این پژوهش را در برنامه کار خود
قرار داده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کنم.

بهترین سپاس‌های را به محضر استاد عزیز و گرانقدرم، جناب آقای دکتر ابوالقاسم رادفر
تقدیم می‌دارم که همواره با صوری و ژرف‌اندیشی و بینش دقیق خود راهگشای راه من
بودند؛ هرگاه در این امواج توفند دچار گشتگی و دلواپسی می‌شدم، ایشان صبورانه مرا
به آرامش می‌خواندند و به ادامه راه تشویق و هدایت می‌نمودند، توفیق ایشان را در خدمت
به فرهنگ و ادب این مرز و بوم، از خداوند متعال خواستارم.

سپاس‌گزاری می‌کنم از استاد گرامی، جناب آقای دکتر رحیم‌نژاد سلیم که همواره با
رهنمودهای ارزشمند و با نظرات صائب خود مرا در گوارای خود کردند.
و نیز از همسر مهربانم که همواره مشوق و یاورم بود و در این مسیر با بردباری از هیچ کمکی
دریغ نکرد، و مرا رهین منت خود نمود بسیار سپاس‌گزارم.

با آرزوی توفیق و برافزون همه عزیزان

پیشگفتار

یکی قطره باران ز ابری چکید
خجل شد چو پهنای دریا بدید
که جایی که دریاست من کیستم
گر او هست حقا که من نیستم
تحقیق و تفحص در باب شخصیت‌های بزرگ ادبی و آثار آنان، کاری است بس دشوار
که در حد وسع و توان شخصی مبتدی و بی‌بضاعت چون نویسنده‌ی سطور نیست. اما از
بخت ادای وظیفه و انجام تکلیف و علاقه‌ی وافر نسبت به اشعار یکی از درخشان‌ترین
ستارگان آسمان ادب معاصر ایران، ملک‌الشعرای بهار و مهم‌تر از همه، راهنمایی‌های
ارزشمند استاد فرزانه و بزرگوار، جناب آقای دکتر ابوالقاسم رادفر که همواره
روشنی بخش راه حقیق بن دانشجو بوده است باعث گردید، که پس از بارها مطالعه‌ی
دیوان اشعار و اسب‌الفت با اشعار زیبا و متنوع این ادیب فرزانه تصمیم گرفتم که کاری
هر چند مختصر در خواران دهری این اثر ارزشمند انجام دهم.

آب دریا را اگر نتوان کسب
هم به قدر تشنگی باید چشید
بعد از این آشنایی و انس با دنیای شاعرانه و اهمیت دین و نقش سازنده‌ی آن
در هدایت انسان به سوی کمال، نویسنده را بر آن داشت که موضوعی در ارتباط با
رهنمودهای انسانی و دینی در شعر بهار برگزیند. در این پژوهش ابتدا به بررسی
ویژگی‌های شخصی، زندگی‌نامه، آثار و طرز شاعری شاعر پرداخته، و سپس تمامی ابیاتی
که شامل رهنمودهای دینی و انسانی در اشعار او بود به تفصیل نویسی کرده، پس از اتمام
یادداشت برداری علی‌رغم دشواری کار با حوصله و اشتیاق فراوان رنگ و بوی موضوع‌بندی
کرده و بر اساس فهرست در نظر گرفته شده در پنج فصل به شرحی که در فهرست مطالب
آمده تنظیم کردم سپس نتیجه‌گیری کرده و با آوردن فهرست منابع و مآخذ منابع را به
اتمام رساندم. امید است این مقدار- علی‌رغم کاستی‌ها و نارسایی که دارد- مورد قبول
خوانندگان محترم قرار گیرد.

فهرست

فصل اول ۱۰

کلیات ۱۰

الف: وضعیت سیاسی - اجتماعی عصر بهار ۱۱

ب: وضعیت ادبی دوره‌ی بهار ۱۷

الف: علل بازگشت ادبی ۱۸

پی‌نوشت‌های فصل اول ۲۲

فصل دوم ۲۳

اندیشه‌ی ناصی ۲۳

الف: زندگی ۲۴

ب: آثار و تألیفات ۲۸

پ: سبک ۲۹

ج: شعر و اندیشه بهار ۳۲

د: جهان‌بینی بهار ۳۵

جهان‌بینی مذهبی ۳۵

ستایش پیامبر و امامان ۳۶

جهان‌بینی ملی ۳۶

بیان مسائل سیاسی ۳۶

توجه به عدالت‌ورزی ۳۷

ستایش صلح ۳۷

عشق به گذشته ایران ۳۸

عشق به وطن ۳۸

میل به اتحاد ۳۹

پی‌نوشت‌های فصل دوم ۴۰

فصل سوم ۴۱

سیر اجتماعی درباره وضعیت دینی دوره‌ی بهار ۴۲

پی‌نوشت‌های فصل سوم ۴۵

فصل چهارم ۴۶

رهنمودهای دینی در شعر بهار ۴۶

جنبه‌های دینی در اشعار بهار ۴۷

۴۷	بهره‌گیری از قرآن و احادیث
۴۷	آشنایی بهار با قرآن و ادبیات عربی
۴۸	گونه‌های مختلف تأثیرپذیری از قرآن در اشعار بهار
۴۹	استفاده از مفاهیم قرآن بدون اشاره‌ی لفظی به آیه‌ی مربوط
۶۳	ذکر آیات با الفاظ و معنی کامل
۶۵	تکرار در کلمات آیه (برای هماهنگی با وزن و قافیه شعر)
۶۵	استفاده از اصطلاحات ویژه قرآنی به جای کلمات فارسی
۶۸	قصص انبیا
۶۸	آدم و حوا
۶۸	اشاره به داستان سجده نکردن ابلیس بر آدم
۶۹	آدم و حوا (هیوط بهشت)
۷۰	حضرت ابراهیم
۷۰	ابراهیم و آتش
۷۱	موضوع بهشتی بودن آدم
۷۲	حضرت ایوب
۷۲	ایوب و صبر
۷۲	داوود
۷۳	سلیمان
۷۳	سلیمان و انگشتر
۷۴	سلیمان و دیوان
۷۵	سلیمان و مور
۷۵	صالح
۷۶	عیسی
۷۶	عیسی و زنده کردن مردگان
۷۷	عیسی و سوزن
۷۷	عیسی و حواریون
۷۸	لوط
۷۸	حضرت محمد(ص)
۷۸	محمد و معراج
۷۹	محمد و شق القمر
۷۹	حضرت موسی

۷۹.....	موسی و عصا.....
۸۰.....	موسی و سحر سامری.....
۸۱.....	موسی و ید بیضا.....
۸۱.....	موسی و سرگردانی بنی اسرائیل.....
۸۲.....	موسی و قارون.....
۸۳.....	نوح.....
۸۳.....	نوح و طوفان.....
۸۴.....	هود.....
۸۵.....	حضرت یعقوب.....
۸۵.....	یوسف پیران یوسف.....
۸۵.....	یوسف.....
۸۵.....	یوسف و پند راهی ادران.....
۸۶.....	یوسف و خریداران.....
۸۷.....	یونس.....
۸۷.....	یونس و ماهی.....
۸۷.....	جلوه‌های دیگر.....
۸۸.....	نابا پداری جهان و نکوهش دنیا.....
۹۳.....	پرهیز از خشونت و تندی و توصیه به مدارا و نرم‌نویسی.....
۹۷.....	نکوهش انسان‌های حریص و دم‌حرص.....
۹۹.....	عشق به وطن.....
۱۰۳.....	در حرمت شراب.....
۱۰۵.....	توصیه به راستگویی.....
۱۰۷.....	درباره نیکی در حق پدر و مادر.....
۱۰۸.....	دوری از هوای نفس.....
۱۱۰.....	مبارزه با جهل و تشویق به علم.....
۱۱۶.....	اهمیت و تلاش و کوشش و وابسته نبودن به دیگران.....
۱۱۸.....	پرهیز از غرور و تکبر و نکوهش حسادت.....
۱۲۰.....	در انتخاب دوست.....
۱۲۲.....	در آداب سخن گفتن و دوری از غیبت.....
۱۲۴.....	پرهیز از بدی و تمسخر دیگران.....
۱۲۵.....	در مذمت ریاکاری و ریاکاران.....
۱۲۷.....	انتقاد از اعتقادات خرافی.....

۱۲۸..... اشعار اخلاقی و عرفانی

۱۲۳..... پی‌نوشت‌های فصل چهارم

۱۳۴..... فصل پنجم

۱۳۴..... رهنمودهای انسانی در شعر بهار

۱۳۵..... توجه به عدالت‌ورزی

۱۳۷..... دلت به عبرت‌پذیری

۱۴۱..... ستایش آزادی

۱۴۲..... طنز در اشعار بهار

۱۵۰..... انتقاد به استبداد و کج‌انجام

۱۵۱..... نامه‌ای از این مفادها از دیوان بهار

۱۵۷..... دفاع از حقوق مطالبه‌شده

۱۶۰..... اشعار علیه ظلم و ستم

۱۶۶..... دخالت بیگانگان

۱۶۹..... پی‌نوشت‌های فصل پنجم

۱۷۰..... منابع و مآخذ